

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม มีความก้าวหน้าเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทั้งโลก หรือที่เรียกว่า ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ ที่อาศัยการสร้าง การกระจาย และการใช้ความรู้เป็นตัวขับเคลื่อนหลัก ทำให้มีข้อมูลข่าวสารเกิดขึ้นพร้อมกับการสร้างความรู้อย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนความรู้ การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ทำให้สัดส่วนความรู้ ที่อยู่ภายในกับภายนอก ตัวบุคคลเปลี่ยนแปลงไป โดยมีกระบวนการจัดการความรู้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ (จิรัชมา วิเชียรปัญญา, 2548, หน้า 1) องค์กรจึงต้องตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติงานแบบเดิม โดยพัฒนาระบบการบริหารให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีการบริหารองค์ความรู้ เพื่อเพิ่มศักยภาพ สร้างผลงานและสร้างอนาคตจนเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังพบว่า องค์กรทั้งภาคราชการ เอกชน รัฐวิสาหกิจ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้พยายามแสดงถึงความมีประสิทธิภาพของตนเองด้วยการประกาศว่าจะก้าวไปสู่การเป็น “องค์กรแห่งการเรียนรู้” ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 บัญญัติ ในมาตรา 11 ว่า “ส่วนราชการมีหน้าที่พัฒนาความรู้ให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ อย่างสม่ำเสมอ สามารถประมวลผลความรู้ รวมทั้งต้องส่งเสริมและพัฒนาความรู้ ความสามารถ ให้เป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพ และมีการเรียนรู้ร่วมกัน...” โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันอุดมศึกษา มีการประเมินผลตามคำรับรองการปฏิบัติราชการ ตามเจตนารมณ์ของมาตรา 3/1 แห่งพระราชบัญญัติ ระเบียบราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 ในมิติที่ 4 ด้านการพัฒนาสถาบัน ตัวชี้วัดที่ 15 ระดับความสำเร็จของแผนพัฒนาบุคลากรและการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาบุคลากรของ สถาบันอุดมศึกษา ได้กำหนดประเด็นสำคัญในการประเมินความสำเร็จไว้ ดังเช่น การใช้ กระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือในการประเมินความต้องการจำเป็น พร้อมทั้งทบทวน กระบวนการจัดการความรู้ เพื่อเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับสมรรถนะหลัก ค่านิยมและวัฒนธรรมการทำงาน (สำนักงาน ก.พ.ร., 2548, หน้า 12) ประกอบกับแผนการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2545 – 2559 ที่มุ่งเน้นให้มีการจัดการความรู้ในสถานศึกษา โดยการสืบเสาะ ค้นคว้า แสวงหา แลกเปลี่ยน และถ่ายทอดความรู้ให้กว้างขวาง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,

2546, คำนำ) มีการกำหนดมาตรฐานการอุดมศึกษาด้านการสร้างและพัฒนาสังคมฐานความรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2550) มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” เป็นหลักสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนาคนทางด้าน การออกกำลังกายและการกีฬา ที่เน้นให้องค์กรพัฒนาองค์ความรู้เพื่อให้เกิด “การพัฒนาาระบบสุขภาพเชิงป้องกัน” (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2550) สำหรับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 - 2559 มีการกำหนดกรอบให้สอดคล้องกับการดำเนินงานด้านการส่งเสริมกิจกรรมทางการพลศึกษา นันทนาการและการกีฬา รวมทั้งองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา โดยมุ่งหวังเพื่อพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

ขณะที่สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาการออกกำลังกายและการกีฬา ซึ่งมีการจัดตั้งองค์กรและคณะกรรมการดำเนินงานทางด้าน การกีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ แต่ที่ผ่านมาพบว่า การพัฒนาบุคลากร ยังเน้นการเรียนรู้เฉพาะบุคคล ขาดระบบการเรียนรู้ที่เหมาะสม และขาดความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ ไม่สามารถเชื่อมโยงหรือถ่ายทอดความรู้ลงไปสู่การปฏิบัติได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นพดล พุ่มยี่ม (2548) ที่พบว่า หน่วยงานต่างๆ ยังขังอยู่กับการแก้ปัญหาวันต่อวัน มีการทำงานซ้ำซ้อนกัน ไม่ติดต่อช่วยเหลือกิจกรรมของกันและกัน ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษา จึงต้องแสดงความมี คุณภาพด้วยการเป็นประชาคมแห่งการสร้างความรู้และองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งต้องคำนึงถึงการพัฒนาในหลายมิติ โดยเฉพาะสมรรถนะทางวิชาชีพในสาขาที่รับผิดชอบ ดังเช่น สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา และควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรเป็นทีมด้วยการจัดการความรู้ บุญส่ง หาญพานิช (2546) พบว่า ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา มีความต้องการรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในระดับมาก แต่เกิดขึ้นในระดับน้อย ซึ่งสอดคล้องกับสถาบันพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา (2548) ที่ระบุว่า ปัญหาการจัดการความรู้ในสถาบันการศึกษาที่สำคัญได้แก่ ปัญหาการถ่ายทอดและการจัดเก็บความรู้ไม่เป็นระบบ ความรู้ที่นำมาใช้ไม่เชื่อมโยง สอดคล้องกับบริบทในการปฏิบัติงาน ที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เป็นจุดอ่อนที่สำคัญของอุดมศึกษาไทย ซึ่งการพัฒนาอาจารย์และบุคลากรในเชิงคุณภาพนั้นยังเป็นความต้องการที่แท้จริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550, หน้า 54) แสดงให้เห็นว่าสถาบันอุดมศึกษายังขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาบุคลากร อันส่งผลกระทบต่อ การพัฒนาบัณฑิตที่ต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของความรู้ เป็นเหตุให้ไม่สามารถยกระดับความรู้ให้ทันสมัยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ที่ยังไม่สามารถนำไปพัฒนาการออกกำลังกายและการกีฬาให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งที่ผ่านมา

การจัดการความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการศึกษา ในมหาวิทยาลัย ยังมีได้มีการ กำหนดขอบข่ายและรูปแบบที่ชัดเจน การพัฒนาบุคลากรยังใช้รูปแบบเดิม ๆ ที่เน้นการฝึกอบรม การวัดผล ประเมินผล ซึ่งกำหนดไว้แน่นอนตายตัว ขาดความยืดหยุ่นและไม่สามารถพัฒนา บุคลากรที่มีอยู่เป็นจำนวนมากให้ทั่วถึงครบถ้วนได้ทุกคน ดังนั้นควรต้องพิจารณาถึงรูปแบบใหม่ ในการพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่องด้วยการจัดการความรู้ ให้สอดคล้องกับ บริบทองค์กรและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จากสภาพและปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีข้อสงสัยว่าสถาบันอุดมศึกษามีความพยายามในการดำเนินการตามกรอบนโยบาย ด้านองค์กรแห่งการเรียนรู้

สำหรับในต่างประเทศมีการศึกษาเรื่องกลยุทธ์และกระบวนการจัดการความรู้ที่เกี่ยวข้อง ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการศึกษา ซึ่งพบว่ามีทำให้ความสำคัญในการใช้กลยุทธ์ ในระดับมาก แต่มีการใช้กระบวนการในระดับน้อย และเทคโนโลยีเป็นกลยุทธ์ที่ใช้มากที่สุด ส่วนการวัดผลการจัดการความรู้มีน้อยที่สุด ดังนั้นปัจจัยที่มีความวิกฤติมากที่สุดต่อประสิทธิภาพ ของระบบการจัดการความรู้ คือ กระบวนการวัดผล (Coukos - Semmel, 2002) ประกอบกับ แมคคาร์เท (McCarthy, 2006) ได้ศึกษาการจัดการความรู้: กลยุทธ์การประเมินผลและกระบวนการ ใช้ประโยชน์ในระดับอุดมศึกษา โดยใช้วิธีศึกษาเป็นรายกรณีด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ พบประเด็น สำคัญคือ การสอนและการเรียนรู้สามารถสนับสนุนการใช้การจัดการความรู้ด้วยการแบ่งปันความรู้ ระหว่างสมาชิก อีกทั้งรัฐบาล รวมถึงองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การศึกษา ของประเทศต่าง ๆ อาทิเช่น ประเทศเยอรมนี ออสเตรเลีย เกาหลี และญี่ปุ่น ได้มุ่งพัฒนา บุคลากรทางด้านนี้เป็นอย่างยิ่ง ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางการศึกษา เพื่อเพิ่มจำนวน ผู้มีส่วนร่วมตลอดจนการพัฒนาตนเองทางด้านการศึกษา รวมทั้งได้เสนอให้มีการพัฒนาสถาบัน การศึกษาให้เป็นแหล่งรวมความรู้ บุคลากรและเป็นศูนย์กลางฝึกอบรมทางการศึกษาของประเทศ มีการจัดตั้ง สถาบันวิทยาศาสตร์การศึกษา เป็นศูนย์กลางศึกษา วิจัย รวบรวมความรู้ทางด้านนี้ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ทางวิชาการในระดับชาติ รวมถึงข้อมูลเทคนิคต่าง ๆ จากประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก และมีการดำเนินการ กระจายศูนย์กลางฝึกอบรมออกเป็นหลายแห่งส่วนใหญ่จะใช้มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางดังกล่าว (รัชณี ขวัญบุญจันทร์, 2551, หน้า 7-10) สำหรับในประเทศไทยนั้น ได้ให้ความสำคัญและถือเป็นนโยบาย ของทุกรัฐบาลที่ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้และบุคลากรทางด้านนี้ให้มีศักยภาพ เพิ่มขึ้น แต่ปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมและเพียงพอ ดังจะเห็นได้จากการประเมินผลการดำเนินงาน ตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2540 – 2544) และ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2545 – 2549) พบว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการศึกษา ทั้งการเผยแพร่ความรู้ด้านนี้ ยังมีอยู่ในระดับที่ต่ำ ยังไม่มีศูนย์สารสนเทศทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการศึกษา

(กระทรวงการทองเที่ยวและกีฬา, 2550) สอดคล้องกับ รัชณี ขวัญบุญจันทร์ (2551) ที่ศึกษาความต้องการใช้วิทยาศาสตร์การกีฬาเพื่อพัฒนาศักยภาพสู่ความเป็นเลิศของนักกีฬาทีมชาติไทย พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคในด้านการพัฒนาบุคลากร ขาดผู้เชี่ยวชาญทางด้านนี้ มีความต้องการด้านการเผยแพร่ความรู้ อีกทั้งยังได้เสนอแนะอีกว่า สมาคมกีฬา ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา ให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ข้อมูล เพื่อพัฒนาบุคลากรให้ได้รับความรู้ที่ทันสมัยเพิ่มมากขึ้น ในสถาบันอุดมศึกษาเองมีการพัฒนาบุคลากรทางด้านวิทยาศาสตร์การกีฬา แต่ยังไม่สอดคล้องกับบริบทขององค์กรอย่างแท้จริง เนื่องจากเป็นการดำเนินการที่เน้นไปที่การอบรมแบบเดิม ซึ่งเป็นเพียงการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้ รวมถึงการลงทุนและพัฒนาเทคโนโลยีการจัดการความรู้เป็นหลัก ยังไม่ครอบคลุมถึงกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในตัวบุคคล

จากสถานการณ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการกีฬา ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศนั้น มีความหลากหลายตามบริบทของตนเอง ส่วนมากเน้นไปที่การพัฒนาให้เป็นสถาบันหรือศูนย์ที่เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นเครือข่ายในการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬาของประเทศ อย่างไรก็ตามมีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาไว้ ดังเช่น สมชาย ประเสริฐศิริพันธ์ (2543) เสนอว่า ควรมีการพัฒนาบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์การกีฬา การจัดทำระบบเครือข่ายข้อมูลให้เชื่อมโยงกันได้ทุกหน่วยงาน เพื่อให้การพัฒนาวิทยาศาสตร์การกีฬาของชาติได้ผลเป็นที่ยอมรับ เชื่อถือได้ สุพิตร สมานิติ (2547) กล่าวว่า บทบาทสำคัญในการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัย เพื่อพัฒนาและปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงจากความก้าวหน้าของศาสตร์ด้านนี้ ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในการบริการวิชาการแก่ชุมชน สังคม และประเทศชาติ และ เกษม นครเขตต์ (2552) สรุปถึงปัญหาการพัฒนากีฬาไว้ว่า ไม่ได้เกิดจากระบบฐานความรู้อย่างแท้จริง ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาต้องดำเนินการพัฒนาเครือข่ายการจัดการความรู้ด้านการกีฬาและการออกกำลังกาย ภายในสถาบัน อันเป็นวิธีการช่วยสร้างสรรค์ความรู้ให้กับบุคลากร สามารถนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติ เพื่อยกระดับและปรับปรุงมาตรฐานการดำเนินงานขององค์กร ด้วยการค้นหาความรู้ที่มีอยู่ การสร้างและแสวงหาความรู้ จัดการความรู้ให้เป็นระบบ ปรับปรุงหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ จนถึงแบ่งปันความรู้ภายในองค์กร ไปสู่ภายนอกองค์กร ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ฉะนั้นการแก้ปัญหาดังกล่าวมหาวิทยาลัย ต้องมีการบริหารและลงทุนด้านการจัดการความรู้ ด้วยกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม อันเป็นการเสริมสร้างองค์กรและเป็นการเพิ่มทุนทางสังคม ซึ่งมีความจำเป็นต่อการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยอย่างแท้จริง อันมีความสำคัญในการช่วยให้องค์กรค้นพบ และพัฒนาศักยภาพของนิสิต บุคลากร

หรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการปรับตนเองให้มีการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ มาใช้ในการเรียนการสอนหรือการทำงานได้ทันต่อเหตุการณ์และตรงตามสภาพความเป็นจริงที่สุด เพราะอายุการใช้งานของความรู้ในปัจจุบันนั้นสั้นลง (ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพ็ชร, 2536)

ด้วยความสำคัญและเหตุผลดังกล่าว จึงเป็นฐานคิดที่ผู้วิจัยนำมาเป็นประเด็นในการแสวงหาคำตอบที่มีมุมมองและฐานคิดใหม่ต่อกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ตามกรอบแนวคิดด้านการจัดการความรู้ ประกอบด้วย กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ (Knowledge Management Enablers) ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ของ นิสิต บุคลากร ในการดำเนินงานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการศึกษา สำหรับพื้นที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ มหาวิทยาลัยพะเยา ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐที่มีเป้าหมายในการพัฒนาไปสู่ความเป็นมาตรฐานในระดับสากล มีระบบการบริหาร ที่อิสระจากระบบราชการ มีความคล่องตัว อีกทั้งมีการเรียนการสอนสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการศึกษา มีการส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานและกิจกรรมด้านการศึกษา แต่จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน/ ภายนอก พบว่ามีจุดอ่อนเกี่ยวกับการเจริญเติบโต อัตราการขยายตัวด้านจำนวนนิสิตระดับปริญญาตรีที่สูงมาก ขาดระบบการจัดการที่เข้มแข็งและความต่อเนื่องในการสร้างเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งมีอุปสรรคที่สำคัญคือ ความเสี่ยงต่อการสูญเสียบุคลากรที่มีคุณภาพและการผลิตผลงานทางวิชาการที่สืบเนื่องจากการแข่งขันกับมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาลและภาคเอกชน (กรอบนโยบายและแผนกลยุทธ์ ในมหาวิทยาลัยนเรศวร พ.ศ. 2552 - 2556) ขณะที่รายงานการประเมินตนเอง ประจำปีการศึกษา 2550 ตัวบ่งชี้ที่ 7.3 การพัฒนาสถาบันสู่องค์กรการเรียนรู้ พบว่า การจัดการความรู้ส่วนใหญ่เป็นเพียงการจัดการความรู้ในส่วนของงานประกันคุณภาพและงานวิจัยเท่านั้น ไม่ชัดเจนในส่วนของจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเป็นองค์กรการเรียนรู้ และไม่ได้กล่าวถึงการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการศึกษา

ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการศึกษา ต้องทราบข้อมูลบริบทองค์กร (Organization Context) และประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) ในการจัดการความรู้ ซึ่งสะท้อนสภาพปัญหาที่ต้องแก้ไข เพื่อช่วยให้ผู้บริหารสามารถกำหนดแผนงานที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการจำเป็นขององค์กร (สุวิมล ว่องวาณิช, 2548, หน้า 28-30) ในการวิจัยครั้งนี้จึงใช้เทคนิควิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนารูปแบบให้เกิดความเหมาะสมอันนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง ทำให้การจัดการความรู้เกิดประสิทธิผล เพราะเป็นการวิจัยที่มุ่งแก้ไขปัญหาหรือพัฒนางานขององค์กร ตามแนวทางที่บุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมมือกิจกรรมทุกขั้นตอน นับตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย (รัตนะ บัวสนธ์, 2541, หน้า 21) สอดคล้องกับเคมมิส และวิลคินสัน (Kemmis & Wilkinson, 1988

cited in Creswell, 2002, pp. 609-610) ที่กล่าวว่า เป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อนำการเปลี่ยนแปลงไปสู่การปฏิบัติ และการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลากรด้วยการนำหลักการจัดการความรู้มาใช้อย่างเข้าใจเหมาะสมกับบริบทขององค์กรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะค้นหาความรู้และความจริงเกี่ยวกับบริบทองค์กรและความต้องการจำเป็นในการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา อันเป็นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา ด้วยเทคนิควิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่เน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ควบคู่ไปกับเทคโนโลยีในการจัดการความรู้ให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การยกระดับความรู้ และเกิดการขับเคลื่อนไปสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา รวมทั้งการพัฒนาเครือข่ายนิสิตและบุคลากร ให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และนำรูปแบบการจัดการความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ไปสู่การประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเชื่อมโยงไปถึงชุมชน สังคม และประเทศชาติ ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทองค์กร เกี่ยวกับการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา
2. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา

คำถามการวิจัย

1. บริบทองค์กร การจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา เป็นอย่างไร
2. ความต้องการจำเป็น การจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา เป็นอย่างไร
3. รูปแบบการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา ควรเป็นอย่างไร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้ การประเมินความต้องการจำเป็น และกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม อันนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา มีรายละเอียดดังนี้

1. การจัดการความรู้ (Knowledge Management) ผู้วิจัยได้ศึกษาใน 2 ประเด็น คือ

1.1 กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) ผู้วิจัยศึกษาสังเคราะห์แนวคิดมาจาก (Marquardt, 1996; Tannonbaum & Alliger, 2000; Kuczaj, 2001; Marali, 2001; Montano, 2001; McKeen & Smith, 2003; Mertins & Heising, 2003; วิจารณ์ พานิช, 2548; ยรรยง สิ้นธุ์งาม, 2549; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ, 2549) ที่ผ่านการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย การระบุความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดระบบความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้

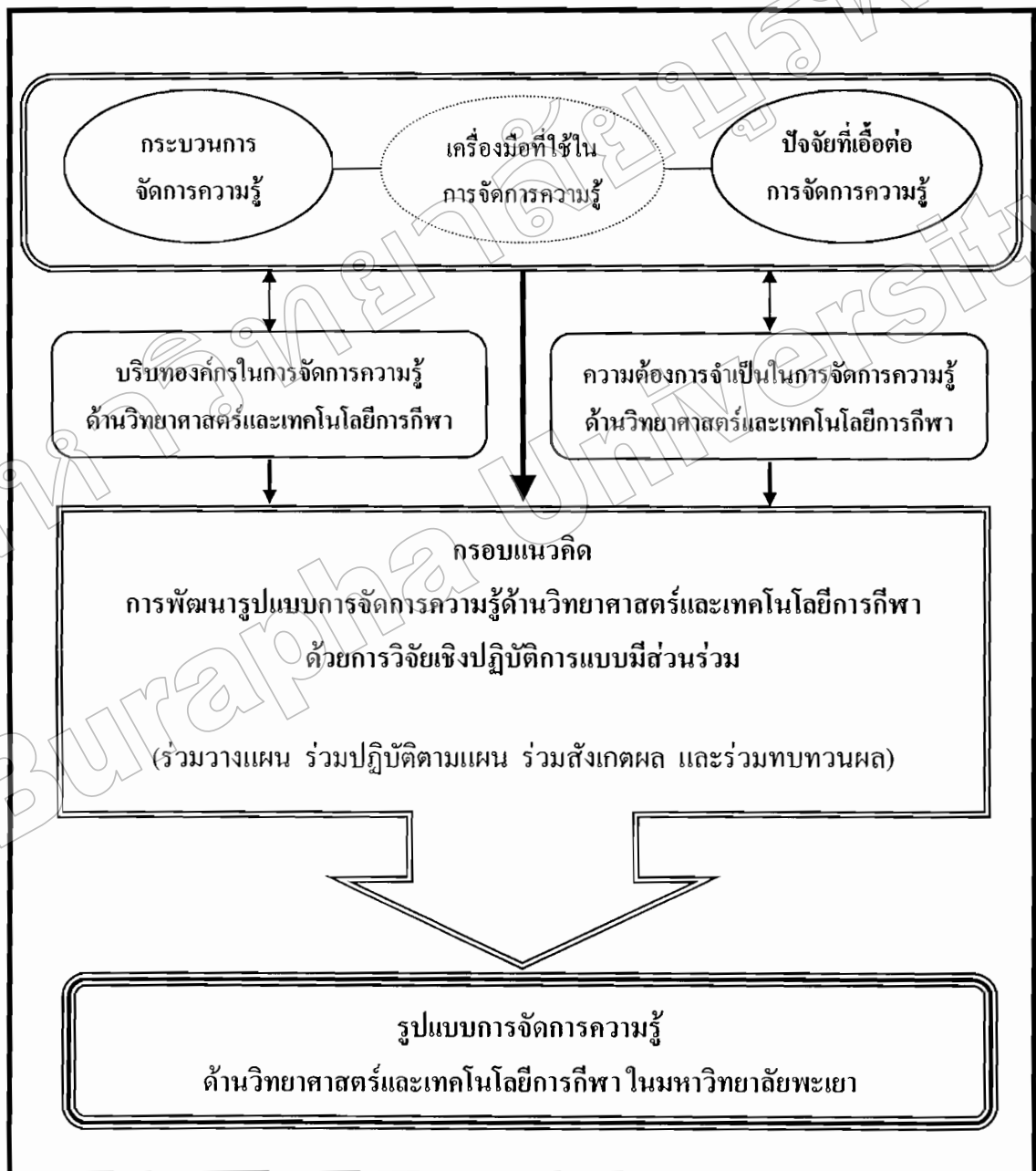
1.2 ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ (Knowledge Management Enablers) ผู้วิจัยศึกษาสังเคราะห์องค์ประกอบพื้นฐานที่จำเป็นต่อการจัดการความรู้ จากแนวคิดของ (Arthur Andersen and The American Productivity and Quality Center, 1996; O'Dell, 1996; Lindsey, 2002; บุญดี บุญญากิจ, 2548, ประพนธ์ ผาสุกขีต, 2550) ที่ผ่านการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านภาวะผู้นำและกลยุทธ์ ด้านวัฒนธรรม ด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านการติดตามและประเมินผล

2. การศึกษาบริบทองค์กรการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา ประกอบด้วย กระบวนการจัดการความรู้ ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ และเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้

3. การประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) ตามแนวคิดแผน 3 ระยะของ อัลชูลด์ และวิทกิน (Altschuld & Witkin, 2002, อ้างใน สุวิมล ว่องวานิช, 2548) ประกอบด้วย ก่อนการประเมิน (การสำรวจ) การประเมิน (การเก็บรวบรวมข้อมูล) หลังการประเมิน (การนำผลไปใช้ประโยชน์) ทั้งสามระยะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เป็นระบบและน่าเชื่อถือ เพื่อให้ได้คำตอบ ทั้งการระบุความต้องการจำเป็น การวิเคราะห์สาเหตุ การกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา นำไปสู่การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา ได้ชัดเจนและเหมาะสม

4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research - PAR) ตามแนวคิดของ เคมมิส และแม็กแทกการ์ท (Kemmis & McTaggart, 1998) ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การสังเกตผล และการทบทวนผล

ผู้วิจัยนำกรอบแนวคิดทฤษฎีการจัดการความรู้ดังกล่าว ศึกษาบริบทองค์กรและ การประเมินความต้องการจำเป็น โดยมีกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และมีแกนนำ/ ทีมวิจัย ดำเนินการตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นจนถึงขั้นตอนสุดท้าย เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา ที่เหมาะสม

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงบริบทองค์กรในการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา นำไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเครือข่าย นิสิต บุคลากร ในมหาวิทยาลัยพะเยา ต่อไป

2. ทราบถึงความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา นำไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนานิสิต บุคลากร ในมหาวิทยาลัยพะเยา ต่อไป

3. ได้รูปแบบการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา ที่สนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้วยการพัฒนาขึ้นจากการวิจัยครั้งนี้

3.1 สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาระบบการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ตามบริบทของมหาวิทยาลัยพะเยา

3.2 สามารถพัฒนาเชื่อมโยงแนวคิด กระบวนการจัดการความรู้ และปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการทำงานทั้งในระดับนิสิต บุคคลและทีมงานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ตามบริบทของมหาวิทยาลัยพะเยา ให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.3 ส่งเสริมนวัตกรรมการเรียนรู้ นำไปสู่วัฒนธรรมของนิสิต บุคลากรด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

3.4 พัฒนาเชื่อมโยงแผนที่ความรู้ ฐานข้อมูลและฐานความรู้ให้ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และบริการความรู้แก่เครือข่าย สังคมต่อไป

3.5 ยกระดับองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ให้กว้างขวางทันสมัย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตเนื้อหาของการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา ประกอบด้วยแนวคิดของการจัดการความรู้ ที่ผู้วิจัยวิเคราะห์และสังเคราะห์ แบ่งเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ 1) กระบวนการจัดการความรู้ และ 2) ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ โดยนำเทคนิควิธีเชิงคุณภาพ มาใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็น ด้วยการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์กลุ่ม และการระดมสมอง เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์เพื่อพัฒนารูปแบบด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ นิสิตและบุคลากร ในมหาวิทยาลัยพะเยา ประจำปี 2552 โดยกำหนดลักษณะกลุ่มตัวอย่างไว้ 3 กลุ่ม ดังนี้

2.1 กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สำหรับเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย กลุ่มนิสิต คณะกรรมการส่งเสริมกีฬา และผู้บริหาร/ คณะกรรมการจัดการความรู้ ของมหาวิทยาลัยพะเยา ปีการศึกษา 2552

2.2 กลุ่มแกนนำ/ ทีมวิจัย สำหรับเป็นผู้ร่วมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ประกอบด้วย กลุ่มนิสิต คณะกรรมการส่งเสริมกีฬา และผู้บริหาร/ คณะกรรมการจัดการความรู้ ของมหาวิทยาลัยพะเยา ปีการศึกษา 2552

2.3 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ สำหรับตรวจสอบความสอดคล้องและความตรงเชิงเนื้อหา จากการสังเคราะห์หลักการ แนวคิดด้านการจัดการความรู้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แผนการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา และการวิพากษ์รูปแบบการจัดการความรู้ ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนารูปแบบ หมายถึง การปรับปรุง โครงสร้างหรือแบบจำลองรูปแบบ โดยอาศัย ข้อมูลจากการศึกษา ค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี รูปแบบ และผลการวิจัย แล้วคัดเลือกองค์ประกอบ หรือตัวแปรที่สำคัญ ประกอบขึ้นเป็น โครงสร้างของรูปแบบการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา

2. การจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา หมายถึง การจัดการบริบทองค์กร ความต้องการจำเป็นและกระบวนการมีส่วนร่วมของนิสิต บุคลากร ที่มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ กระบวนการจัดการความรู้ และปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ ทั้งความรู้ประสบการณ์ในตัวบุคคลและความรู้ชัดแจ้ง ในมหาวิทยาลัยพะเยา ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา 6 สาขา ได้แก่ สรีรวิทยาการออกกำลังกายและการกีฬา ชีวกลศาสตร์การกีฬา โภชนาการการกีฬา เวชศาสตร์การกีฬา จิตวิทยาการกีฬา และวิศวกรรมและเทคโนโลยีการกีฬา

2.1 กระบวนการจัดการความรู้ หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับความรู้ ในการดำเนินงานของนิสิต บุคลากรด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา โดยเป็นการดำเนินกิจกรรมที่เป็นระบบต่อเนื่องกันไปอย่างเป็นวงจร ประกอบด้วย การระบุนความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดระบบความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้

2.1.1 การระบุนความรู้ หมายถึง การกำหนดความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การกีฬา ที่ต้องการนำไปใช้ประโยชน์ เพื่อตอบสนอง กลยุทธ์ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายของ มหาวิทยาลัยพะเยา

2.1.2 การสร้างและแสวงหาความรู้ หมายถึง กระบวนการสังเคราะห์ข้อมูล อย่างเป็นระบบเพื่อได้มาซึ่งความรู้ใหม่ด้วยวิธีการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้ว ด้วยการแสวงหา ความรู้จากภายในและภายนอกองค์กร

2.1.3 การจัดระบบความรู้ หมายถึง การวาง โครงสร้างความรู้ และการจัดเก็บความรู้ อย่างเป็นระบบ ให้เป็นทุนความรู้ขององค์กร ทั้งองค์ความรู้และประสบการณ์ในตัวบุคคลและความรู้ ภายนอกตัวบุคคล เรียกว่าความรู้ชัดแจ้ง ที่อยู่ในรูปแบบสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ใช้ความรู้ นั้นเข้าถึงความรู้ ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก

2.1.4 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ หมายถึง การเผยแพร่ การกระจาย การถ่ายทอด และการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล โดยผ่านกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง ระหว่างบุคคลกับสื่อบันทึกความรู้ โดยสามารถใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือช่วยในการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ และระหว่างบุคคลกับบุคคล โดยใช้การสื่อสารด้วยสุนทรียะสนทนา

2.1.5 การเรียนรู้ หมายถึง ผลลัพธ์หรือประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับ โดยผ่าน กระบวนการเรียนรู้ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจนเป็นส่วนหนึ่งของงาน กิจกรรมที่หมุนเวียนไป อย่างต่อเนื่อง

2.2 ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ หมายถึง ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผล สนับสนุนและ ส่งเสริมต่อการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา ให้ ประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านภาวะผู้นำและกลยุทธ์ วัฒนธรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ โครงสร้างพื้นฐาน และการติดตาม ประเมินผล

3. นิสิต หมายถึง นิสิตระดับปริญญาตรี สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา ในมหาวิทยาลัยพะเยา ปีการศึกษา 2552

4. คณะกรรมการส่งเสริมกีฬา หมายถึง คณะกรรมการส่งเสริมกีฬา ตามคำสั่ง มหาวิทยาลัยพะเยา ประจำปี 2552

5. ผู้บริหารและคณะกรรมการจัดการความรู้ หมายถึง เป็นผู้บริหารและเป็นคณะกรรมการ จัดการความรู้ มหาวิทยาลัยนเรศวร พะเยา ที่ดำรงตำแหน่งในปีการศึกษา 2552

5.1 ผู้บริหาร หมายถึง เป็นผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารมหาวิทยาลัยพะเยา ปีการศึกษา 2552 คือ อธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดีหรือรองคณบดีคณะวิทยาศาสตร์ การแพทย์ หัวหน้าสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา และผู้อำนวยการกองกิจการนิสิต

5.2 คณะกรรมการจัดการความรู้ หมายถึง เป็นผู้ได้รับมอบหมายหรือแต่งตั้งให้ทำหน้าที่คณะกรรมการจัดการความรู้ ในมหาวิทยาลัยพะเยา ปีการศึกษา 2552 คณะวิทยาศาสตร์ การแพทย์ และกองกิจการนิสิต

6. บริบทองค์กร หมายถึง ข้อมูลสภาพการณ์ขององค์กรเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการศึกษา ในมหาวิทยาลัยพะเยา ประกอบด้วย กระบวนการจัดการความรู้ ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ และเครื่องมือในการจัดการความรู้

7. การประเมินความต้องการจำเป็น หมายถึง ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์ ประกอบด้วยการระบุความต้องการจำเป็น การวิเคราะห์สาเหตุ และการกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ช่วยให้เข้าใจถึงความต้องการจำเป็นในปัจจุบันเอื้อหนุนต่าง ๆ ที่มีต่อกระบวนการจัดการความรู้ นำไปสู่การพัฒนาปรับเปลี่ยนการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการศึกษา ในมหาวิทยาลัยพะเยา

8. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของ นิสิต คณะกรรมการส่งเสริมกีฬา ผู้บริหารและคณะกรรมการจัดการความรู้ รวมทั้งนักวิจัย ร่วมดำเนินการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการศึกษา ในมหาวิทยาลัยพะเยา ด้วยการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การสังเกตผล และการทบทวน